

Соколёнок



1/2023

январь – февраль

Кард



КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АҚЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ



ИГРАТИ

БАЛАЯР!

Квез «Кард» журналди алукунавай цИйи 2023-йис мубаракзава. Къуй цИйи йисуз квехъ чIехи агалкунар хъурай, ам шад къайгъуйрив ацIайди ва сагъламвал галайди хъурай!

Къецел гъеле къуьд алама. Йикъар куьруь я, йифер яргъи. Ихътин береда гъар сад вичин крадал машгъул жада. Аялар живедихъ галаз къугъунар ийиз куьчеда жада, нинияр туькIуьрда, ахпа хъуьхъвер яру хъана, кIвализ хкведа. Диде-бубаяр кIвалахал физ-хквез, кIвалин крад ийиз жада. ЧIехи бубаяр,

бадеяр хтулрихъ галаз къугъвада, абуроз жуьреба-жуьре махар ахъайда.

Куьнени квелай алакьдай куьмекар це, хъсандиз тарсар кIел ая, гъар жуьре чирвилер къачу. Алай вахтунда интернетда вири мумкинвилер аватIани, ам дуьз ишлемишун лазим я. Идалайни гъейри, лезги чIал рикIелай тефин патал, куь рикI гъамиша газетрални журналрал алаз хъана кIанда. Куьн – чи къвезвай несил я, чи дамах я. Къуй квекай хайи чIалан ширинвал чидай, лезги чилин къадир авай, диде-бубадиз вафалу картар хъурай!

ЦIийи йисуз

**Вун хвашгелди, сафагелди,
Мугъман жезвай ЦIийи Йис!
Вал вил ала къе чи элдин,
Чаз къисметди гайи йис!**

**Ислягъвилин, мярекатрин,
Шад хабарар бул хъурай!
Агалкунрин, берекатрин
Гатфарни гад, зул хъурай!**

Сажидин Саидгъасанов

**Югъур хъурай ваз, Куьгъне Йис,
Галаз атай берекат!
Багъишай гъар вацран къилиз,
Шад суварин мярекат!**

**Аферин ви гъар са вацраз,
Аферин ви къилихдиз!
Мили тир хъвер сивел алаз,
Алад «Къизил тарихдиз»!**



Гъвечи картонин члехи аггалкьунар



Мансур Нуралиев

Цмуррин хуьруьн мектебдин
сад лагъай синифдин ученик

**Зи рикІ, зи чан, зи хайи хуьр,
Виридалай багъади,
Авазва зун ашукъ яз вал,
Цмуррин хуьр, зи хайи хуьр!**

**Зи хуьр патал чанни гуда,
Гуда вири девлетар.
Зи хазина, зи рикІ я вун,
Цмуррин хуьр, зи хайи хуьр!**



Махачкъала шегъердин 1-нумрадин гимназиядин 7«д» синифдин ученик Абдулгъакъ Аливердиев Италияда къиле фейи «Парнас – Шииратдин конкурс – «Анджело Ла Веккьядин премия» шииратдин конкурсда гъалиб хъана. Конкурсдиз ада урус чІалал кхъенвай «Маймун» тІвар алай шиир «ТІебиатдин шиират» номинациядиз рактурнавай. Шиир чІехи къиметдиз лайихлу хъана. Гила Абдулгъакъан а шиир конкурсдин кІватІалдик маса халкъарин гъалибчи аялрин шииррихъ галаз санал ганва.

Абдулгъакъан чІехи буба тІвар-ван авай микробиолог, илимрин доктор Абдулгъакъ Абутрабович Аливердиев я. Птулди и машгъур хизандин рехъ гележегда мадни давама-риз алахъдайдал са шакни алач. Чи Абдулгъакъахъ мадни чІехи агалкьунар хъурай!

Халкьдин писателдин юбилей кьейднел



Нуратдин Юсупован тIварунихъ галай Республикадин аялрин библиотекада дагъустандин халкьдин писател, дагъустандин искусствийрин лайихлу гьерекатчи, шаир, журналист ва драматург Исмаилов Абдуселим Абуслимовичан 75-йисан юбилейдиз талукъ мярекат кьиле фена. 39-мектебдин 5«в» класда кIелзавай аялри шаирдин шиирар лезги ва урус чIаларалди кIелна, адан яратмишунрихъ галаз таниш хъана.

Абдуселим Исмаиловачин уьмуьрдин ва яратмишунрин рекъикай иштиракчийриз ихтилат авуна, вичин кар алай эсерралди фикир желбна. Халкьдин бажарагълу писателдихъ галаз кьиле фейи гуьруьш иштаракчийрин рикIелай алат тийидайди хъана.



Амирн рикI алай шаир Сажидин Саидгъасанов цу финн 90-йисан юбилей кейгъаф!

Лезги халкъдин эдебиатдик ва медениятдик чпин пай кутур шаирар, алимар, тIвар-ван авай ксар гзаф ава. Абуру гъарда жуъреба-жуъре рекъерай чи тарихда чпиз кьетIен тир дерин гел тунва. Абурукай сад шаир, чи агъсакъал Сажидин Саидгъасанов я.

Сажидин Саидгъасанов СтIал Сулейманан райондин Агъа-СтIалрин хуъре 1933 (архиврин делилрай жагъай 1931) лагъай йисан 2-майдиз Саиджамалан хизанда дидедиз хъана.

Аял чIавалай Етим Эминан, СтIал Сулейманан ва СтIал Саядан шииратдал рикI алай Сажидина вичини шиирар туькIуьриз эгечIна. ЦIукъуд йисан яшда аваз райондин «Колхоздин пайдах» газетдиз адан «Азиз Сулейман» тIвар алай шиир акъатна. Гуьгъуьнай ада райондин ва республикадин «Коммунист» газетда, «Дагъустандин дишегъли» журналда шиирар ва макъалаяр кхъиз эгечIна.

Сажидин Саидгъасанов чаз шаир, драматург, прозаик, фольклорист, литературовед, тарихчи ва публицист хъиз машгъур я.

Сажидин Саиджамалович чIехи тIварариз лайхлу хъана. Аял-



рин шаир яз чи «Кард» журналдизни Сажидин Саидгъасанован эсерар акъатайди я. Сифте нубатда чи лезгийрин рикI алай, виридаз машгъур тир шиирралди кхъенвай «НуькI хала» мах хъана. Ам, аялрихъ галаз, чIехибуруни хуш къабулна.

«Кард» журналди вири лезги аялрин патай чи бажарагълу шаир Сажидин Саидгъасановаз вичин 90-йисан юбилей рикIин сидкъидай мубаракзава. Къуй чи чIехи шаирдихъ чандин сагъвал хъурай ва къелем мадни хци хъун чи мурад я. Аялар патал кхъизвай шаирдин рикI гъамиша жегъил яз амукъзавайди я.

Квевай гележегдани чи журналдин чинрилай адан шиирар кIелиз жеда.

Хциз

Ахвар ширин хъун патал,
Экуьнин кыляй;
Гъетери, хва, вун патал,
Язава лайлай.

Хкаж жезва цавуз рагъ,
Уях жезва чил.
Чин-гъил чуьхуьх, фад къарагъ,
Зав гице, хва, гъил.

Кіекре, цІакул гимишдин,
Тунва хуьре ван.
Тарарални емишдин,
Акълтзава чан.

Фад, азиз хва, капалди,
Ягъа чиниз яд.
Чими, хъуьтуьл дасмалди,
Михьда ви чин фад.

Аферин, хва — къегъал я,
Гъелелиг чигит.
Лугъумир — ам кагъал я,
Жеда ам игит.



**Вцж — нел ашукъ я,
Вцч — квел ашукъ я?**

Чи аялар ашукъ я,
Гъуьрчег лезги гафарал.
Вири цуьквер ашукъ я,
Гъар са цІийи гатфарал!

Гъар са инсан ашукъ я,
Чи булахрин ятарал.
Чи никІерни ашукъ я,
КІватІалзавай гатарал!

Чи дидеяр ашукъ я,
Хуьрек алай къуларал.
Яр-емишар ашукъ я,
Къизил-верякъ зуларал!

Гъар са диде ашукъ я,
Гъар са хайи неведаль.
Амма хъуьтIер ашукъ я,
Цийиз къвайи живедал!

Чи рушарни ашукъ я,
Киферални чIарарал.
Тебиатни ашукъ я,
Цуьквер авай чIуларал!

Чи гадаяр ашукъ я,
Зегъметдални гъуьрметдал.
Гъар са кIвалах ашукъ я,
Вичиз гузвай къиметдал!

Булахдин яд ашукъ я,
Сусарив гвай кварарал.
Амма багълар ашукъ я,
Емиш гъидай тарарал!

Диде, буба ашукъ я,
Рухвайрални рушарал.
Амма дагълар ашукъ я,
Лекъер лугъур къушарал!

Гъар са миллет ашукъ я,
Шадвилерин суваррал.
Ислягъ лифер ашукъ я,
Рагъ хъуьрезвай цаварал!





Рагъ ахварай авудайди

Татун вахтунда патарал яшамиш жезвай рухвар ва рушар чпин хтуларни галаз, ялар ягъиз, хуь-рера яшамиш жезвай диде— бубайрал кьил чIугваз хкведай адет я. Чуьллера, багълара сейр авурдалай гуьгъуьниз, хтулар чпин чIехи буба Телгъетан суьгъбетрихъ яб акализ ацукъдай. Телгъет буба вич лагъайтIа, уьмуьрда гзаф азиятар акур, зегъметдал рикI алай инсан тир. Адаз акъалтзавай жегъил несилни чпин хъиз зегъметдал рикI алай, темпелвал гвачир, ахварални са акъван рикI алачир инсанар хъана кIанзавай.

Ингъе, хтулар къуншийрин аяларни галаз мад са сеферда Телгъет бубади кутунвай халидин сала кIватI хъана. Адаз гъвечIи аялар акъван кIандай хъи, абур атайла, салай чIехи хътин са шумуд хали гъана, куьгъне девирдин са чIехи синида, чIуквар атIана, нез вугудай.

— Телят буба, вуна чаз КъецIи КIекрекай кьиса ахъайда лагъайди тир, — рахана гъвечIи хтул Али.

— Аферин, хтул. Хъсан хъана вуна зи рикIел хкана. Куьне секиндаказ куьн вилик квай халияр неъ. За квез хиве кьур кьиса ахъайда, — лагъана Телгъет бубади.



– Хъана къван, хъанач къван лап фад алатай дегъ заманайрин са девир. А вахтара тamar – емишрив, чуъллер – ризкий-рив ацІанвайди тир лугъуда. Вири затІар булвилелди авайвиляй, садазни зегъмет чІугваз кІанзамачир. ТІуьна, хъвана, руфунар ацІай инсанар ахътин ширин ахвариз фена хъи, югъ хъайилани, къарагъ тийиз, йикъар, варцар алатиз хъана. И саягъда кыляй акъатнавай инсанрин темпелвал акурла, Ракъинизни абур патал къарагъиз, экв ва чимивал гуз кагъул хъана, цавуз хкаж хъижедайла, ширин ахварал фена. Рагъ экъечІ тавурла, ширин ахвара авай инсанриз гыкІ хъана – йиф хъиз. Вири ксайтІани ахварал къезил гъайванар ава эхир. Абур вуч гъайванар ятІа лугъун за квез: БалкІан, КицІ, КІек.

Чeб вахтунда ксуз, вахтунда къарагъзавай и пудаз, акуна хъи, инсанрин кагъалвал себеб яз, Рагъни ахвариз фенвайди акурла, абур чІалал атана. Сифте нубатда КицІ рахана:

– Дустар, йифизни къаравулвал авур заз, секнивилелди ял ядай вахт авач. Рагъни ават тийидай ахвариз фенвай хътинди я. Са чара акуна кІанда.

– Садра за жуван руфун ацІурин, – лагъана БалкІанди, – ахпа за ам фена ахварай авудда. И гафарал рази тахъай КъецІи КІекревай акъвазиз хъанач.

– Пакамалай няналди, нянилай – пакамадалди чуълдай векъ нез, тух тежезвай руфун гвай гъайван тир, вун мус фида?

– ГыкІ мус фида? Пака экуьнахъ фад! Ваз зи кІвачерикай хабар авани? Вилер ахъайна акъалдалди, аквада ваз, зун Ракъинин патав агакъда!

– Чидачман, – лагъана КъецІи КІекре. – И дамахар гвай вун мус агакъдатІа?

– Ша, чна гъуьжет къан! – хъел атана БалкІандиз.

– Хиве къур кІвалах кылиз акъудна кІанда, БалкІан, – лагъана, акъвазиз тахъай КицІи. – Алакъдай кІвалах ятІа, авуна кІанда. ЖедачтІа – жедач лагъ!

– АкІ ятІа, пакамахъ чун къведни рекъе гъатин. – лагъана КъецІи КІекре.



– Я кьей КъецІи КІек, вавай захъ галаз акъажиз жедани? Вун рекъе амаз, аквада ваз, зун элкъ-вена хквенни ийида!

– Пакамаз, йиф кумаз, рекъе гъатда чун! – лагъана КІекре.

– Югъур хъурай квез! – лагъана КицІи.

КъецІи КІекрен рикІел чпин дидеди лагъай насигъатар хтана:

«Чан бала, къецІини хъуй, темпел тахъуй,

ЦицІибни хъуй, денбел тахъуй».

«БалкІан вичин кІвачерихъ агъунва. КъецІи кІвач галай – зун квехъ агъада?» – лагъана, нянин къиле амаз, КІек рекъе гъатна.

БалкІан вичин кІвачерихъ агъунвай гъайван я къван, тІуьна, чуъллера авай къван векьер, хъчар, хъвана булахра авай къван ятар, кІвачел акъвазай чкадал ширин ахварал фена. КъецІи КІек акъвазнавачир. Рехъ атІуз, хвал атІуз, тамарай, кІамарай, вацІарай ва дагъларай фидай къван гъай-вандин къвед лагъай кІвачни къецІи жезвай. Ракъинал агакъдалди са гзаф мензил амай. РикІе къаст авай КІек, галатунни чин тийиз, мадни гъерекатда гъатна физвай. Югъ малум жедалди агакъ тавуртІа, Рагъ ахварай авудиз геж хъунни мумкин тир. Са жизви къванни геж авуна кІанзавачир.

Эхир, квез чизвайвал, чан хтулар, – давамна ТІелгъят бубади, «рикІе къаст авай», – вичив темпелвал гвачирди вичин мураддихъ агакъда лагъай, бубайрин мисал авайди я. КъецІи КІекни вичин истеклу мураддихъ агакъна. Рагъ экъечІна кІанзавай са шумуд декъикъадин фад агакъай КъецІи КІекре, гужлу тир луваривди кве къвал гатана, яру къизилдин жагъа алай къил хкажна, чилер – цавар зурзурдай саягъда уь– уь яна! Ширин ахвариз хъфизвай Рагъ уях хъана. Япарихъ галукъайбур вуч ванер ятІа акваз, эрчІи



гъил пелел эцигна, дуьньядин къуд патаз са вил ахъайна.

– Им вуч мичІивал я!? И ванер гъи патай авурди тир?! – тамашна Рагъ. Вилера ахвар амаз, адаз садлагъана чирни хъанач. КилигайтІа, адан вилик атана гъарагъайди, вич ахварай авудайди – КІек я! И кардин гъавурда, са герендилай гъатай Ракъиник ахътин шад хъвер акатна хъи, адан чинал экв акъалтна, адан нурари дуьнья ишигълаван авуна. Цава жавабдарвилел къаравулвал тухузвай Гъетер ва Варз, рикІиз са бубат регъят хъана, ахвариз фена.

– Рагъ буба! Инжикли хъанатІа, залай гъил къачу – тІалабна КІекре.

– Ваъ, я чан КІек! Ваз «аферин» лагъана кІанзавайди я зун ахварай авудай!

– Вун ахварал фейила, заз дуьнья мичІи хъана, Рагъ буба, сабур къаз хъанач. Инсанринни язух атана заз. ТахъайтІа, и къецІи кІвач галаз рекъе жедачир.

– Аферин ваз, КІек! Инсанар дуњья-дал – зегъмет чІугуна, са тике фу нез, шадвал ийиз халкънавайбур я. Абурун темпелвал акурла, хъел атана заз. Гуж та-гай ризкъи нез, зегъметни чІугван тийиз, югъ– йиф ксузвайбуруз за экв вучиз гуз-вайди я?! – лугъуз суал гана жува– жуваз. Ажугълу хъайи зунни, чин пад кІаникна ярх хъайи чкада, ширин ахвариз фена! АкІ жедач! Темпелрин хъиляй, зегъмет чІугвазвайбурни жазаламишун дуъз туш. За жуван буржи, эгер зун дуњья ишигъ-лаван ийизвай, шадвал гузвай Рагъ ятІа, къилиз акъудна кІанда! Амма заз вавай са кІвалах кІанзава, КІек!

– Лагъ! Зун ви къуллугъда акъвазна-ва, Рагъ буба!

– Зи япара авайди ви къизилдин сес хъурай, КІек! Заз ви ван бегенмиш хъан-ва. Зунни дуњья халкъ хъайидалай инихъ куън къуллугъда акъвазна-вай сад я. Лугъуз жедач, мад ахва-рай ават тавун. Зун экъечІдай вахт мукъва жедайла, вуна пуд сеферда уь-уь ягъа!

– Ам зи гъиляй къведай кар я, Рагъ буба! Гъар пакамаз, гъатта йикъан гъар сятина гъарагъични?!

– Ваз дуњья ацІай къван хъсан-вилер гурай, КІек! Ви къеци кІвачни сагъ хъурай! Вуна чІугур зегъметдай за ви гъар са цІакул ирид жуъре рангаривди чІагурда; къилин кІукІвал алай жагъа – къи-зилдинди, кІуф – магъидинди, сес – билбилдинди хъурай! Сагърай вун! Ви зиреквал, ви дирибашвал, уях-вал инсанризни гурай! Гила вавай хъфейтІани жада. Ви муштулук – экв ам валай вилик чилерал агакъ-нава.

– АкІ ятІа зун хъфида, Рагъ буба!

– Югъур хъурай! Саламар це зи патай чан алай ва алачир къван затІариз, иллаки, хтулриз, тербия – насигъатдин къисаяр ахъайзавай Телгъят лугъудай бубадиз!

Вич вичихъ ва вичин зарб кІвачерихъ агъунвай балкІандиз, элкъвена хквенни хъийизвай къецивални кумачир КІек акурла, регъуъни хъана, шадни. Ам акур КІекре, еке шадвилив уь-уь ягъайла, балкІандик хъуъруънни акатна:

– Я къей КІек, вун мусамаз агакъна?! Тамаш садра, кІвачик квай къецивални кумач! ЦІакулри гузвай нурар вуч я!?

– Фад рекъе гъатнайтІа, БалкІан, низ чида Рагъини вазни вуч багъишдайтІа?!

– Чан хтулар! Рагъни – зегъмет чІугвазвайбур патал, жуван зегъметдал дамахзавайбур патал, гъар юкъуз къуъд, гатфар, гад ва зул талгъана экъечІзавайди я. Гъа дегъ заманайрилай инихъ Рагъ, кІекери уь-уь ягъиз къаршиламишзава. Куънни викІегъбур, уяхбур, халкъдиз ва-фалубур хъухъ! Гъабур – гъана амаз, зун куъ патав хтана.



Хтайла рикел

Гатун са кѳуз алахъай, бубадихъ галаз,
ЭкъечІнай чун сейирдиз, хуѳрувай яргъаз.

Фидайла дар жигъирдай, кѳурху кваз рикІик,
Рехъ кѳалурнай кѳветери, акатна вилик.

Хкаж хъанай синерал, кѳил гѳавадавай.
Салам ганай булахриз, гѳамга яд авай.

Элкѳвенай чун тІуларал, хѳипи цуѳк алай.
Кѳекѳвенай чун векъера, таза чиг алай.

Хуѳзвайда хѳиз атанвай мугъманрин таѳсиб,
Лекъ кѳарагънай синелай, суварин сагъиб.

Гуѳлуѳшан тир тІебиат, умун тир гѳава.
Са чкадал кѳуѳл ийиз, кард авай цава.

КІел хпелди хѳфей ван гѳатна дереда.
Хпехъанрихъ илифнай, фена бередал.

Чи виликди кѳаймах, мегъ...гѳанай няметар.
Давамзавай кѳегъалри дагъви адетар.

Кѳатадиз чи кІвачерик женжел гурцІулар,
Алудзавайбуру хѳиз чпин гуѳгуѳлар.

Элуѳкѳайбур, акуна, чун яргъа амаз,
Хуѳкведайла галтугна хквез чахъ галаз.

Рагъ хѳфена парзадихъ, чун хуѳруѳз рекъе.
Пашманвални, шадвални авай зи рикІе.

Беневшайр дидедиз, вахазни дуѳдгъвер,
Кѳведаз кѳве кІунчІ хканай за сувай цуѳквер..

...Шумудра а легъзеяр хтайла рикІел,
Аялвилин дуѳнъядихъ хъана зун цІигел.

Заз акІ тир хѳи буба я, тухвай тахсиркар,
А дуѳнъядин куѳлегар, агална ракІар.



Хандуре Хаметова

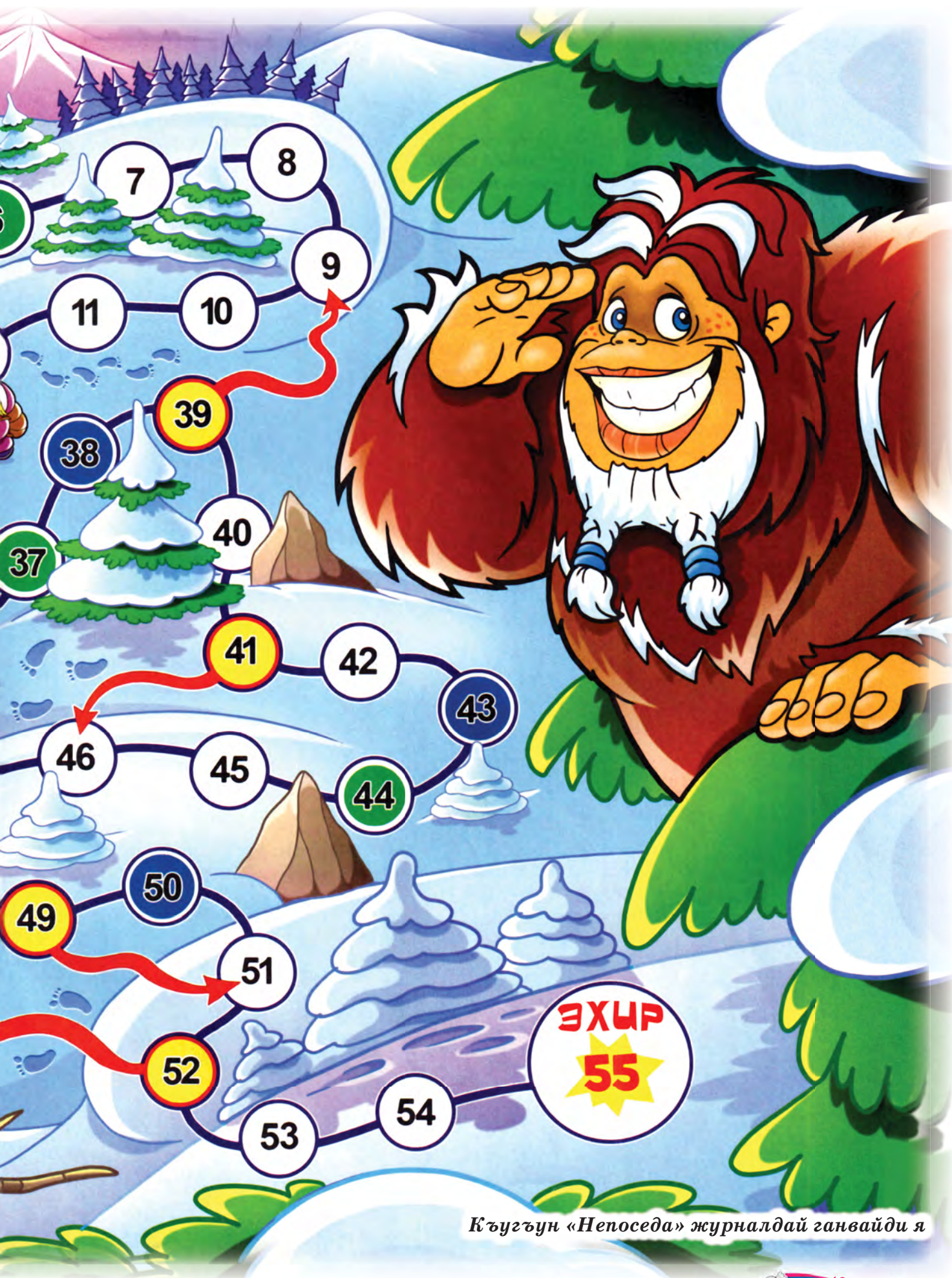
Диде ва Ватан

Хкягъ тийир кьве затI ава:
Дидени Ватан.
Кириягъ тийир кьве затI ава:
Диде ва Ватан.
Ви бахтни тир, девлетни тир
Дидени Ватан.
Гъар са касдин къиметни тир
Диде ва Ватан.
Мецел къведай сифте тир гаф:
Дидени Ватан.
Ви уьмуьрдин сад лагъай гъарф:
Диде ва Ватан.
Шарвилидин тфенгни тур,
Дидени Ватан.
На душмандиз кълурдай зур,
Диде ва Ватан.
Ви эвелни-эхир, ви чин,
Дидени Ватан.
Къейилани вун хуьдай чил,
Диде ва Ватан.



Живедун Чисандун Гелерай





Къуггун «Непоседа» журналдай ганвайди я

Къай-Буба

Я Къай-Буба, Къай-Буба,
Живер пара гвай буба,
Черейрик ква муркІуцІар,
Къуларав цІай, буба.

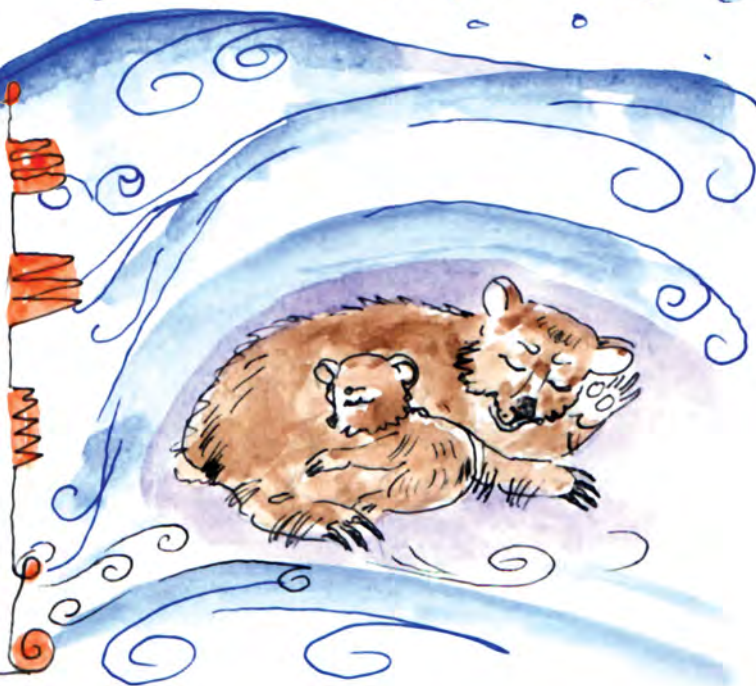
Къе чаз мугъман жезва вун,
ЦІийи йис гваз къвезва вун,
Ви патав гвай Живед руш
Я цІверекІдин тай, буба.

Ша, чан буба, Къай-буба,
Чехи чанта гвай буба,
ЦІийи йисан савкъатар
Чаз са-садаз пай, буба!



Севни ! Бала

Дагълариз къуьд атанва,
Мурк къуна чили.
Сев бала гваз ксанва
Магъарда чими:
Къецел жада аязар,
Живерни къалин,
КІватІна хъуьтуьл тапасар
Ахварда ширин.
Тух хъайила ксункай
Алатна варцар,
Муштулух гваз экъечІда:
– Хквезва гатфар!



Волосоз Старыйрин мой

Мердали Жалилов

Цуькверикай цуьк я вун,
НуькІверикай нуькІ я вун,
РикІерикай рикІ я вун,
Вах я вун ширин,
Алай аферин,
АшкЪи я дерин,
Татурай серин,
Дамах я хуьруьн,
Сивеллай хъуьруьн,
Бахтар акурай
Ваз ири-ири!
Гъетерикай гъед я вун,
Къветерикай къвед я вун,
Метерикай мед я вун –
Вах я вун ширин,
Алай аферин,
АшкЪи я дерин,
Татурай серин,
Дамах я хуьруьн,
Сивеллай хъуьруьн,
Бахтар акурай
Ваз ири-ири!
Стхайрин саз-сад я вун,
Агакънавай гад я вун,
Билбилдилаш шад я вун,
Бахт я вун ширин,
Алай аферин,
АшкЪи я дерин,
Татурай серин,
Дамах я хуьруьн,
Сивеллай хъуьруьн.
Бахтар акурай,
Ваз ири-ири.



МИГРАГЪРИН РУШАР

Чебни – цуьквер, хразвайбур цуьквер я.
РикIе – ашкъи, ргазвайбур вилер я.
Килиг садра: хважамжамар – нехишар,
Халичайриз чIугвазвайбур вилер я!

Камал ава а нехишрихъ арифрин,
Шагъидар я чи бубайрин тарихрин.
Рушар, куьне мажбулнава шаирар,
Чалар атIуз, квез лайихлу тарифрин.

Устадар я, гъар са хуьре ад авай.
Куь утагъра даим гатфар, гад ава.
Зун гъейран я фадлай а куь къаматрал,
Квехъ лагъайтIа, ахътин сирер мад ава...





Са шегърда гъурчехъан яшамиш жезвай. Йикъарикай са юкъуз адал гъурч гьалтнач. «Эгер са затІни гвачиз кІвализ хтайтІа, шагъерэгълийрин арада захъ гъурмет амуьдач. Къваза кван, фида мадни, белки гьалтин са вуч ятІани».

Рехъ давамар хъувур гъурчехъандал къуьлен къилел ацукъна ширин сесиналди манийрал элигнавай билбил гьалтна.

Тфенгар къуьне туна, лишан къазвай гъурчехъан акур ам лал хъана... ва са герендилай кичІ квай сесиналди рахана:

– Зи кІалубар лап гъвечиibur я, зи як ви сарарал, я мецел гьалтдач... кямир тІун зак. Къуй амуькрай зун, цуькверилай цуькверал лув гуз, шад манияр лугъуз – инсанрин гуьгъуьлар ачухариз.

Гъурчехъан гафунал гъиз жезвачир:
– Зун гъурчяй гъамиша са вуч ятІани гваз хъфизвайди тир. Къе гъиле затІни



Шикилда рангар экъуьра.

авачиз шегъердиз хъфейитІа, зун беябур жеда...

Билбил мадни тІалаб ийиз эгечІна:

– Сабур хуьх, играми гъуьрчехъан. Сифте за ваз пуд насигъат гуда, ахпа ягъайтІани ви ихтияр я.

– Буюр! Це жуван эхиримжи тарсар. Яб гуда за.

Бибилди давамарна:

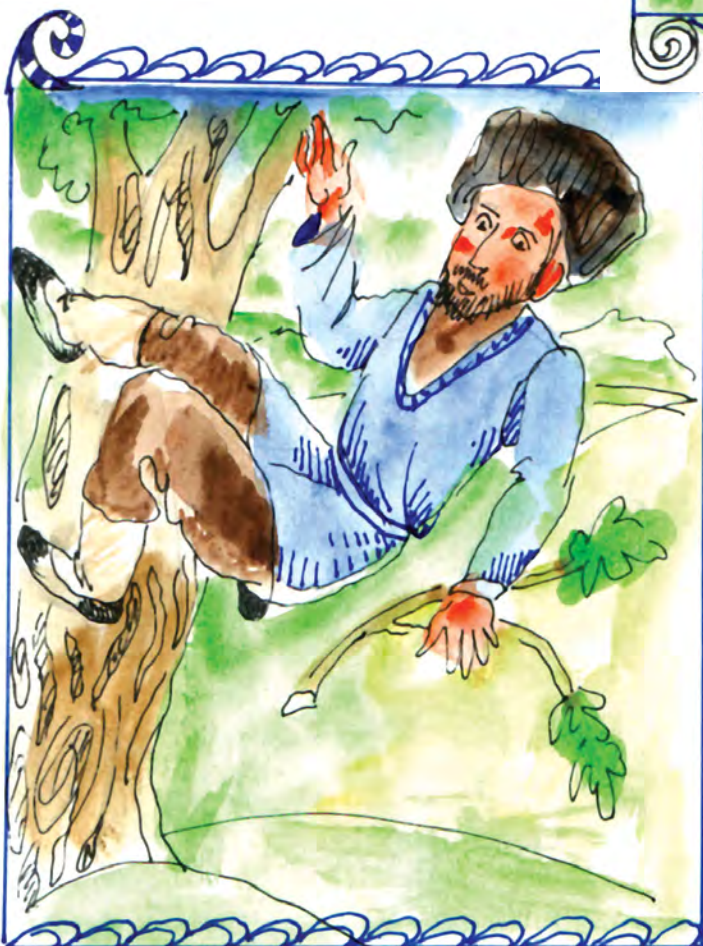
– Тежер кардин чІалахъ жемир. Авур кІвалахдин гъакъиндай гъайифарни чІугвамир. Агакъ тийидай затІунихъ гъилни яргъи ийимир.

Билбилдин насигъатрихъ галаз рази хъайи гъуьрчехъанди тфенгдин люле агъузна.

– За ваз уьмуьр багъишзава!

Къакъан тарцин лап шуькІуь хилел лув хгай билбилди лагъана:

– Я инсан, за вун алцурна. Заз къиникъикай кичІе туш. Зи руфу-



на цІарцІар гузвай, къазран кака хътин, еке къаш ава. Вични ирид падишагъривай саналди маса къачуз алакъ тийир. За зам вун хътин регъимсуз касдин гъиле гъатна кІанзавачир.

Хъел атай гъуьрчехъанди тфенг къуьне акІурна, лишан къаз эгечІна, амма пешеринни хилерин арадай манияр лугъузвай билбил ахквазвачир. Гъуьрчехъан, тфенгар гадарна, тарциз акъахиз эгечІна. ШуькІуь хилел кІвач эцигай гъуьрчехъан тарцяй чилел гъалчІ хъана.

Ингъе, гила адаз вичиз, билбилдикай куьмек кІан хъана:

– Уф, я чан билбил, вакай са куьмек – суза авуна гъуьрчехъанди.

Билбилди гъуьрчехъандин патав лув гана.

– Я гъурчехъан! Вири бедбахтвиле-
рикай дарман ава, амма ви баладикай –
ваъ.

– Вучиз? – аламат хъана гъурчехъ-
андиз.

Билбилди чик-чирикна. Ихътин ха-
бар жаваб гана:

– За ваз пуд насигъат гана, вуна са-
дални амал авунач. Заз гуж баладал-
ди гъвечи са твар хъуѣткъуънарзава,
амма вун, зи руфуна гъатта къазран
кака къван еке багъа къаш ава лугъу-
нин чѣлахъ хъана. За ваз лагъанай,
авур кѣвалахдин гъакъиндай гъайиф
чѣугвамир. Вуна заз уьмуър багъишна,
амма багъа къашуникай хабар хъайи-
ла, гъайифар чѣугуна. Ви рикѣлелай пул
лагъай насигъатни алатна – агакъ тий-
идай затѣунихъ гъилни яргъи ийимир.
Зун лап шукѣу чхелрал, цуькверинни
къуьлеррин хилерал акъваззава, вун
лагъайтѣа, зун къаз кѣанз тарциз акъах-
на. Ваъ, за ваз куьмекдач, ахмакъ гъур-
чехъан!

Дуьньяда виридаз дарман ава, амма
ахмакъвилиз – ваъ.

Махуник квай четин гафарин мана урус чѣалалди:

Гъурчехъан – охотник
насигъат – наставление
ахмакъвал – глупость
бедбахтвал – несчастье, беда
падишагъ – царь, король
кѣалуб – форма, размер
лишан – мишень, цель
гуьгъуьл – настроение



ХАЛКЪДИН ЯРАТМИШУНАР

ОРАД КІЕЛИЗ ЖЕДАНИ?



КІуф хъипи кпІуф, кІуф яру кпІуф, кІуф яру кпІуф, кІуф хъипи кпІуф.

БалкІандиз мух мус миxъна мух мус вегъида?

Ханум хала хутарай хтана халат хкинал эхцигдалди хперни хтана.

КІуф яру кІекре кІуф хъипи кІекрен кылиз кІуф яна.

Хъвер алай хъуьхъвез хъел кутугдач.

Къве къуьзуь къиф къантІардин кылел кыл кыле къуна къведни къена.

Хемисдиз Худатай хтай Халилбеган халади харалралди хипен хамар хканвай.

Инал тІампІ, анал тІампІ,

тІампІалабаш, къизилбаш.

Эй, Мине бах, кыл къабах, ламрал акъах, зун хутах.

ТІямлу тІуьнар тІуьна

тІигъирви тІанурчиди тІакІа

тІуьрлуьярзавай.

Хъипи хъалхъасди хъуьрез-хъуьрез хъамадиз хъархъарин хъиреяр хъичена хъфена.

ЧІимел чІавуз чІафара

чІакъракъарзавай чІалитІ чІехи

чІулав чІухлумпІдал чІагана.

ЧІакІарви чІарба чІагъанчиди

чІулав чхрадин чІулар

чІудгъанна чІурахъан чилик чуьнуьхарна.

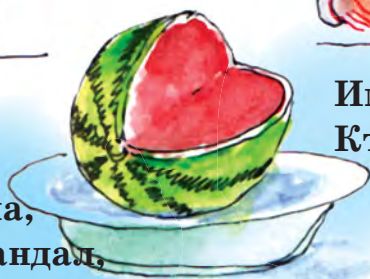
КІиркІирчи кІемпил кІирацди

кІвалакІар кІватІна кІеви

кІилидин кІвале кІутадив кІус-кІусна.

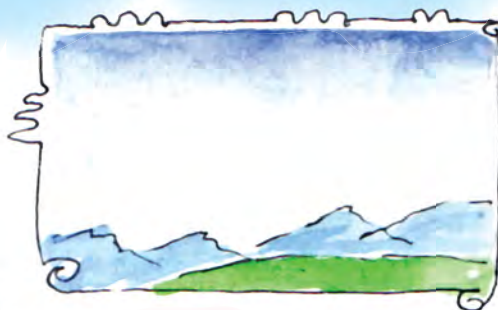


Имуча – муча?



Имуча-муча, муч халича,
Къацу тупуна ширин шуърбет.

Имуча-муча, муч халича,
Пуд стха – къацу балкІанда,л,
Са стха – лацу балкІанда,л.



Имуча-муча, муч халича,
Югъдини фида, йифдини,
Амма галатдач.



Имуча-муча, муч халича,
Буба туькъуьлди, диде – кІевиди,
Бала ширинди.



Имуча-муча, муч халича,
Вили гамунал цІару цуьквер.



Аялрхъ галаз субъбетар

Кіапар

– Буба, я буба, за пуд юкъуз фикирна, гила жаваб жагъана.

– Гъи суалдиз? Гъихътин жаваб?

– За фикирзавай, нерин кіапар чилихъ вучиз элкъвенвайди ятІа.

– Вучиз гила?

– Вучиз лагъайтІа, абур цІавухъди элкъвенвайбур тиртІа, марф къвадайла абур цивди ацудай. Ахпа чавай нефес къачуз жедачир

– ГъакІ жеди белки. Ваз и акъуллу фикир гъикІ жагъана?

– Чан буба, накъ йифиз марф къванайни? Зи бахутар кІвализ хкиз рикІелай алатна. Экуьнахъ абурун къене яд авай.



ГъвечІи стжа

– Диде, зи гъвечІи стжа мус чІехи жада? За зам гуьзетиз гъикъван вахт я, амма адаз чидайди тек са шехъун ва ксун я. Белки ам чаз дуьз къевзвач?

– Я Али, ам гъеле гъвечІи я, адавай къугъунариз жедач.

– Бес ам мус чІехи жада? Мус адакай инсан хкатда?

– Са къве йис къван эхна кІанда

– Къве йис? ИкІ шегъиз хъайитІа, ам амайдалайни гъвечІи хъжеда хъи ва инсани жадач.

– Вуна акІ вучиз фикирзава?

– Зи дуст Абдулагъ шегъдайла, адан бадеди икІ лагъанай: «Абдулагъ, чан хва, вун шехъиз хъайитІа, гъич чІехи жадач. Ша заз куьмек це – вакай инсан хъайитІани хкатда».



Къез чиданни?

- Виш миллиондилайни гзаф инсанар рахазвай чІалар дуьньяда 30 ава. Абурук урус, ингилис, китай, араб ва маса чІалар акатзава.

- Дуьньяда саки 6500 къван чІалар аватІани, абурукай 2000-далайни гзаф чІаларал рахазвайбурун къадар 1000 касдилайни тІимил я.

- Дуьньядин виридалайни гзаф чІалариз таржума авунвай ктабар къвед ава: Инжил ва Мигель Сервантесан «Дон Кихот».

- Дуьньяда 400 чІал къван «рекъидайбурун» жергеда ава — абурухъ гъар садахъ 50-дав агакъна сагъибар я амайди.

- Исятда авай чІаларикай виридалайни къадимди китай чІал яз гъисабзава.

- Лезги чІала къве жуьреда кхъизвай гъа са гафарин къадар 300-далайни алатнава.



Чира жуван хайи ЕРИЯР!

Квез шикилдай аквазвайди Докъузпара райондин Къурушприн хуър я. Ам Лезгистандин къадим хуърерик акатзава. Къурушприн хуър Докъузпара райондин центрадивай къибле-пата 22 километрдин яргъа, Самур вацун эрчи пата гуьзел дагъларин юкъва экиа хъанва — Шалбуз дагъ, Яру дагъ, Базар-дуьзи, Рагъдан дагъ, Мулар дагъ. Къурушприхъ хъсан ге-гъенш яйлахар, гурлу вацлар, була-хар, такабурлу дагълар ава. Агъали-яр, чпин ата-бубаяр хъиз, мал-къара хуьнал машгул я. Алай вахтунда хуьре уьмуьр кечирмишун патал са бязи къулай шартлар арадал атанва.

Ина гъава са юкъуз са шумуд се-ферда дегинш жеда. Къурушдал физ-вай рекъин къве падни элкъвена къа-чу чуьллери къунва. Иниз атай гъар са инсан тлебиатдин иервилини суь-гъурда гъатда. Яргъай аквазвай та-кабурлу дагълари чак дамахдин гъисс кутазава.

Виридаз чида хъи, Къурушприн хуьрай халкъдиз гзаф истеклу ва баркаллу рухваярни рушар акъатна. И жергедик, бажарагълу шаирарни писателар, агрономар, спортсменар, тешкилатчийар ва мсб. акатзава.

Къуруш Дагъустандин къиблепа-та авай хуър я. И хуьруьн къешенгвал

адакай ибарат я хъи, ам виридалайни къакъанда авай хуьрерин арада Ев-ропада сад лагъай чкадал ала. Иниз мугъман хъайибуруз тлебиатдин ажайиб, тежер хътин гуьрчег шики-лар ачух жезва. Мадни са кар лугъун герек я, къурушвиар гъамиша мугъ-манперес инсанар я.

«Сада-садаз куьмек гун» – им гъар са лезги хуьре авай адет я. Четин макъамда гъил къур касдин хъсан-вал, намус квай, инсанвилиз вафаллу инсанди садрани квадардач. «Гъар са хуър са хзан я», – лугъузва бубайрин мисалда. Къурушприн хуьруьн жемят-дин арада авай дуствални гъуьрмет-лувал гзаф мягкемди я.

Алай девирда гзафбур къулай шартларин суракъда аваз хайи мул-кар ялгуз туна гъурбатдиз рекъе гъатзава. Им залан дерт я. Къе Къу-рушдал яшамиш жезвай гъар са къурушвиди бубайрин чилиз, хайи халкъдин тарихдиз ва багъри хуьруьз авай вафаллувал къалурзава. Им са члехи къегъалвал я лагъайтани, чун ягъалмиш жедач.

Куьнени гъарда жуван хуьруьз гъуьрмет ая, адан тарих чира ва яр-гъара авайбуру риклелай алудмир!

1. Телефон-дин камера и QR-коддал элкъуьра
2. Экранда ссыла акъат-да, гъаниз гъахъиз жеда
3. Лезги чIалаз элкъуьна-вай «ВикIегъ къегъал» тIвар алай мульт-фильмдиз килига



Жуван хайи хуьруькай са малумат кхъена «Кард» журналдин редакциядин электронный почтадиз рекъе тур:
lezgi.kard@mail.ru
 Ракъурай материалар чна журналдин къвезвай нумрайра чапда.
 Са гъвечIи интерактив

КОНКУРС!!!



Гъуьрметлу аялар, «Кард» журнал-ди шикилрин конкурс кьиле тухузва.

Тематика: «Зи хайи хуьр»

Шикил, пейзаж ва маса квез гъи техника хуш ятIа, гъа жуьредай чIугвадай ихтияр ава.

Иштиракчияр:

- 5-8 йиса авай аялар;
- 9-12 йиса авай аялар;
- 13-15 йиса авай аялар;

Гъар группадай чна 3 чка хкъгъда, шикилар журналдиз акъудда, аялрив пишкешар агакъарда.

КIвалахар 1-лагъай апрелдалди lezgi.kard@mail.ru почтадиз ракъуриз жеда.

Шикилдихъ галаз ракъурна кIани малумат:

Фамилия, тIвар, хайи йис, яша-миш жезвай ва кIелзавай чкаяр, аял-дин шикил ва конкурсда иштиракун паталди чIугунвай шикил.

Шикилриз къимет гун паталди, чна аялрин художникар кардик ку-тада.

Конкурсдин нетижаяр чна жур-налдин 3-лагъай нумрада гуда.

Квез виридаз къуват гурай, гъиле-рик звер хъурай, чи гъвечIи картар!

Гъисабунар

И чан, а чан, чан базаран,
Къил азарар, Али заран,
Нер газарар, тIал азаран.
НукI нукIуьшан,
Югъ гуьлуьшан,
Йиф перишан,
ТIвар са рушан,
Кар са рушан.
Вилер сана,
Гъилер сана,
Вич ксана.
Чап, мап
Аран чап,
Къуьл михьдайди
Таран саф.

Акал кади,
Кулар мади,
Мад маскIади,
Сад кIасади.
РикIни туьтуьх,
ТIамбулни хев,
Хевни хемис,
Хъурхъани яб.



(12-13 чина авай къугъунрин къайда)

Чи дустарихъ галаз санал живедин ин-
сан жагъуриз алад!

Къвед ва я са шумуд кас санал къугъвайтIа
жеда.

Къугъун патал герек я зар ва фишкаяр.
Фишкаяр вирида «Эвелдал» эцигда. Гъар сада
нубатдалди зар вегъезва. Гъихътин цифра
акъатнатIа килигна, фишкадалди гъакъван ка-
мар рекъай тIуз ийида.

Къугъунин къилин фикир – сифте яз «Эхир-
дал» агакъун я. Вуж фад хтайтIа, ам гъалиб
жезва.

КIаникай къалурнавай рангарин къайдаяр
дуьз хвена кIанда:

-  – стрелкади къалурзавайвал вач
-  – вад кам къулухъ хъвач
-  – са сефер жуван нубат ахъай ая
-  – са нубат артухди ая



ISSN№0206-7978

Кард

1/2023

январь – февраль

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Агентство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор
М.М. Ахмедов

Редколлегия:

М. Ибрагимова (редактор 1 катег.)
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
З. Кафланов
К. Акимов
М. Бабаханов
А. Мирзабеков
П. Фатуллаева

Художественный редактор З. Даганов
Технический редактор Т. Лузина
Художник номера М. Муталлибов
На обложке – девочка из с.Куруш
Докузпаринского района Гаджиева Зухра
Сахибовна, 4 года.

Формат 60x84 1/8. Бумага офсетная.
Уч.-изд. л. 3,41. Усл. печ. л. 3,26.
Физ. печ. л. 3,50.
Подписано в печать 30.01.2023 г.
Выход в свет 15.02.2023 г.
Тираж 643 экз. Заказ №1345.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».
Адрес типографии:
367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».
Адрес редакции и издателя:
367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

lezgi.kard@mail.ru;
litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год – 63338,
на полугодие – ПМ991.

Цена свободная